

Introducció dels editors

L'esment amb que foren preparades les dissertacions per a les jornades organitzades amb motiu del centenari de l'eclipsi total de Sol visible des de Mallorca, i l'interès dels variats temes tractats, feren que el desig inicial de recollir les conferències per escrit es convertís en un esforç concret que s'ha materialitzat en aquest llibre. Els editors volem expressar el nostre agraïment als conferenciants, per l'atenció i la dedicació que donaren a les jornades, a la Societat d'Història Natural de Balears, per l'acolliment d'aquest llibre dins la seva col·lecció de Monografies; i a la Fundació "SA NOSTRA", pel patrocini que ha fet possible la seva publicació. Als conferenciats i a aquestes institucions, donam el nostre sentit agraïment.

Volem aprofitar aquesta ocasió per fer breument el recompte de les activitats que s'organitzaren amb la sèrie de conferències que recollim aquí, i per donar la transcripció d'algunes notícies que es publicaren ens els diaris mallorquins de 1905. El primer és per posar en context les conferències, i el segon és per apropar l'interès que despertà l'eclipsi a l'any 1905 als lectors que no les pogueren escoltar.

L'eclipsi total de Sol de 1905 es veié des d'Eivissa i quasi tota Mallorca el migdia del 30 d'agost. El centenari es complia, per tant, al final d'un mes en que molta de gent pren actualment els seus dies de descans. Per aquest motiu, els actes organitzats entorn a l'esdeveniment es feren dins el mes de setembre.

El dies 9 i 10 de setembre de 2005, tingueren lloc les conferències dins el programa del que es denominà *1905–Eclipsi Solar–2005: Jornades de Commemoració i Estudi*. L'acte inaugural tingué lloc el divendres dia 9 al matí a l'edifici Gaspar Melchor de Jovellanos en el campus de la Universitat de les Illes Balears. Els assistents i els convidats reberen a l'entrada un exemplar del llibre "L'eclipsi total de Sol a la Mallorca de 1905. Els observadors estrangers i els seus treballs" publicat amb el suport del Govern de les Illes Balears. L'acte fou presidit per Avel·lí Blasco, rector de la Universitat, i Marta Jacob, directora general de Recerca, Desenvolupament Tecnològic i Innovació del Govern Balears, acompanyats per Francesca Garcías, degana de la Facultat de Ciències, Nicolau Dols, degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, i Lluís Moragues, president de la Societat d'Història Natural de les Balears. La primera conferència fou impartida per José María Quintana i la segona per Isabel Moll.

Fotografia de l'acte inaugural. D'esquerra a dreta: Francisca Garcias, Marta Jacob, Avel·li Blasco, Lluís Moragues i Nicolau Dols.

Després del dinar, els actes continuaren a la capella del Seminari de Mallorca devora la Biblioteca Diocesana. El bisbe de Mallorca, Jesús Murgu, acompanyat de Nicolau Dols i Gabriel Seguí, director de la Biblioteca Diocesana, donà la benvinguda als assistents. Llavors es passà a les dependències de la Biblioteca, on s'havien exposat una selecció de llibres i documents de ciències (vegeu catàleg a la pàgina 11), i es pujà a la terrassa del Seminari, lloc des d'on la comissió encapçalada per Josep Algué observà l'eclipsi al 1905. A continuació, els participants a les jornades tornaren a la capella per escoltar les dissertacions de Joan Casanovas i de Gabriel Seguí.

L'exposició de llibres a la Biblioteca Diocesana de Mallorca

Poc després d'acabar aquestes conferències, s'inaugurà en el Museu de Mallorca una exposició d'instruments científics que romandria oberta fins dia 16 d'octubre (el comissari de l'exposició fou Josep Antoni Mayans i el disseny fou d'Aníbal Guirado i Ramon Giner). Els instruments i una col·lecció de cartells estaven exposats en una sala del primer pis del casal i en el replà de l'escala que hi puja s'hi col·locà el telescopi amb el que a l'any 1905 s'observà l'eclipsi des del Seminari. A la pàgina 86 es pot veure una fotografia d'Emili Sagristà amb aquest telescopi feta a la terrassa del Seminari anys més tard.

La que s'anomenà *expedició dels escocesos*, que estigué acompanyada del cineasta mallorquí Josep Trullol (vegeu fotografies a les pàgines 59 y 133), posaren els seus instruments d'observació de l'eclipsi a la terrassa del Castell de Bellver. El castell proporcionava, per tant, un lloc amb significat històric per seguir les

Vista sobre el castell i el port des de la torre de l'Homenatge.

conferències de les jornades. El dissabte, dia 10, Joaquín Araujo, regidor de l'Ajuntament de Palma donà la benvinguda als participants que s'havien desplaçat al castell per seguir les conferències del dia: les de Josep Batlló, Joan March i Josep Lluís Ballester al matí, i les de Lluís Cifuentes i Xavier Barcons l'horabaixa. Les conferències s'impartiren a la capella del castell. Al migdia, Joana Rosselló, directora del monument, convidà als assistents a pujar a la torre de l'Homenatge i a contemplar la combinació de llum i só que

descobreix els gravats que els presoners feren a les seves parets tancats allà segles enrera.

ARCA, organitzadora de caminades guiades per Ciutat, preparà la del diumenge 11 de setembre amb un itinerari que passà per alguns dels llocs des d'on observadors estrangers observaren l'eclipsi de 1905. Els assistents a les conferències que ho desitjaren pogueren caminar i escoltar aquell diumenge les explicacions de Biel Barceló i Andreu Muntaner sobre edificis, carrers, façanes, símbols i detalls de la ciutat.

Biel Barceló explicant a varies persones una història al carrer de la Portella (on hi havia la seu del consolat Alemany al 1905 i des d'on feren les observacions els expedicionaris d'aquest país) durant la caminada per Palma. Andreu Muntaner (al centre) també explicà detalls durant la visita.

La premsa, la ràdio i les televisions locals recolliren varies notícies i escrits relacionats amb el centenari de l'eclipsi. Per ventura, el que s'estàs acostant un eclipsi —el 3 d'octubre es

veuria des de bona part de la península ibèrica un eclipsi anular que seria parcial a Mallorca— despertà més interès pels actes organitzats que podien veure's com un preludi.

L'eclipsi total de Sol de 1905 portà fins a Mallorca un conjunt de persones interessades per la ciència des de varis països europeus. Cent anys després, aquell eclipsi ha tornat fer notar el seu pas: l'eclipsi és en certa manera el motiu pel que nou conferenciants de crèdit en els seus camps de treball s'hagin reunit en les jornades de commemoració. Encara que s'ha de remarcar que la reunió ha estat possible per la seva amabilitat personal que els portà a acceptar la proposta de parlar durant les jornades i a escriure després les seves dissertacions.

Les conferències es presenten en el mateix ordre en que s'impartiren a les jornades dels dies 9 i 10 de setembre. Esperam que els lectors gaudeixin de la seva lectura, tant com ja ho pogueren fer els assistents a les jornades.

Reitaram de nou el nostre agraïment als conferenciants i a les entitats que han fet possible la publicació d'aquest llibre.

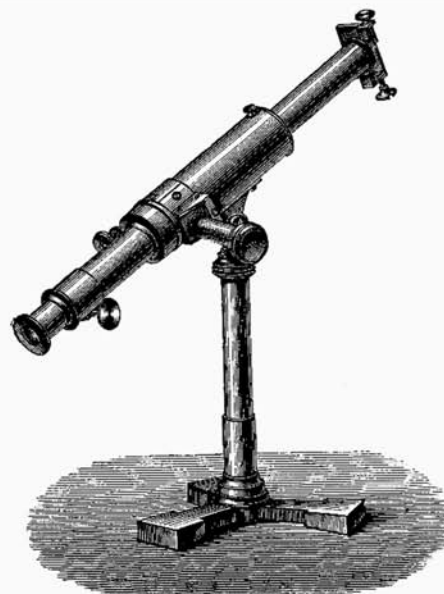
Palma de Mallorca, desembre de 2005

Antoni Amengual Colom
Guillem X. Pons Buades
Joan March Noguera

Els instruments

L'avantguarda tecnològica del moment fou present a Mallorca de la mà de les expedicions internacionals

Teodolit brúixola
Actinògraf Barògraf Termògraf
Higròmetre registrador
Anemòmetre de precisió
Cronòmetre gran
Relotges de precisió
Termòmetre de màxima i mínima
Termòmetre directe
Psicròmetre
Càmera fotogràfica de tres moviments
Magnetòmetre Veràscop
Càmeres fotogràfiques
Telescopi de nou polzades
Binocles celestes i terrestres
Baròmetres d'observació directa
Aguilles de declinació directa
Polímetre

ca. 1/6 nat. Grösse.
No. 6536.

Un dels cartells de l'exposició
en el Museu de Mallorca.

Catàleg dels llibres exposats a la Biblioteca Diocesana de Mallorca

- FUENTE PIEROLA, Gerónimo de la, *Fons et Speculum claritatis*. Madrid 1647. Signatura BDDM: D-1/1957.
- BOERHAAVE, Hermann, *Materia medica et remediorum formulis, quae serviunt Aphorismis de cognoscendis et curandis morbis*. Lugduni Bataavorum 1727. Signatura BDDM: D-1/3042.
- BEGIN, L. J., *Nuevos elementos de cirugía y de medicina operatoria*. Tom II. Barcelona 1827. Signatura BDDM: D-1/2182.
- CHINCHILLA, Anastasio, *Anales históricos de la medicina en general, y biográfico-bibliográfico de la española en particular*. 6 vols. Valencia 1841-1846. Signatura BDDM: D-1/1571-6.
- MONLAU, José, *Programa de un curso de historia natural para los institutos de segunda enseñanza*. Barcelona 1863. Signatura BDDM: D-1019.
- HUXLEY, TH. H., *Leçons de physiologie élémentaire*. Paris 1869. Signatura BDDM: D-1/2211.
- FLAMMARION, Camilo, *Pluralidad de mundos habitados, estudio en que se explican las condiciones de habitabilidad de las tierras celestes*. Barcelona, 1873. Signatura BDDM: D-1/2926.
- GANOT, A., *Tratado elemental de física elemental y aplicada y de meteorología*. Madrid 1873. Signatura BDDM: D-721.
- DARWIN, Charles, *La descendance de l'homme et la sélection sexuelle*. Paris 1874. Signatura BDDM: D-1/2748.
- WURTZ, Adolfo, *Lecciones elementales de química moderna*. Barcelona 1874. Signatura BDDM: D-1/2777.
- HUXLEY, TH. H., *Elements d'anatomie comparée des animaux vertèbres*. Paris 1875. Signatura BDDM: D-1/2010.
- TYNDALL, Juan, *La física nueva*. Barcelona 1876. Signatura BDDM: D-1/1073.
- HAECKEL, Ernest, *Anthropogénie ou histoire de l'évolution humaine: leçons familières sur les principes de l'embryologie et de la phylogénie humaines*. Paris 1877.
- SECCHI, A., *Les Étoiles: essai d'astronomie sidérale*. II vols. Paris 1879. Signatura BDDM: D-1/3562, D-1/3563.
- SECCHI, A., *El Sol*. Tom II. Sevilla-Madrid 1879. Signatura BDDM: D-1/3646.
- MARTINEZ-VIGIL, *Curso de historia natural fisiología e higiene según los principios de Santo Tomás de Aquino*. Madrid 1886. Signatura BDDM: D-1/3409.
- INSTITUTO GEOGRÁFICO Y ESTADÍSTICO, *Resumen de los trabajos hechos para la determinación del metro y kilogramo internacionales, desde fin de diciembre de 1883 hasta igual fecha de 1886*. Madrid 1888. Signatura BDDM: D-1/1886.
- BOLIVAR, I. – CALDERÓN, S., *Nuevos elementos de historia natural*. Madrid 1900. Signatura BDDM: D-1/2580.
- NAVÁS, Llongí, *Diláridos de España*. Barcelona 1903. Signatura BDDM: D-1/3314.
- Chanoine BRETTE, *L'homme et l'Univers, l'Univers et la vie*. Paris 1906. Signatura BDDM: D-1/3486.
- NAVÁS, Llongí, *Entomología de Catalunya: neurópters. Fascicle I: neurópters propis*. Barcelona 1923. Signatura BDDM: D-i/1212.
- BARNOLA, Joaquín M^a, *Tratado completo de biología moderna: Biología general*. Tom I. Barcelona 1925. Signatura BDDM: D-1/1146.
- BARNOLA, Joaquín M^a, *Tratado completo de biología moderna. Embriología general; anatomía, fisiología e higiene humanas*. Barcelona 1926. Signatura BDDM: D-1/147.
- NAVÁS, Llongí, *Entomología de Catalunya: neurópters. Fascicle II: mecópters*. Barcelona 1926. Signatura BDDM: D-1/1213.

Fons Emili Sagristà

- SOCIÉTÉ SCIENTIFIQUE DE BRUXELLES, *Revue des questions scientifiques*. Tome I. Louvain 1902.
- CIRERA, Ricardo, "Noticia del observatorio y de algunas observaciones del eclipse de 30 de Agosto de 1905", en *Memorias del Observatorio del Ebro*, 1. Barcelona, 1906.
- La Nature. Revue des sciences et de leurs applications aux arts et a l'industrie*. Paris 1908, 1er semestre.
- SAGRISTÀ, Emili, [Anotacions meteorològiques] [manuscrit]. Palma 1909.
- Boletín de la Sociedad Aragonesa de Ciencias Naturales*. Zaragoza 1911.
- BUREAU DES LONGITUDES, *Annuaire pour l'an 1912: avec des notices scientifiques*. Paris 1912.
- MENACHO, Manuel, *Das auge der typhlocirolana aus der höhle "dels hams" auf der Insel Mallorca*. Leipzig 1912.
- SAGRISTÀ, Emili, *Determinación del estado absoluto del cronómetro por la telegrafía sin hilos* [manuscrit]. Palma 1912.
- NEWCOMB, S. – ENGELMANN, R., *Astronomía popular*. Barcelona 1926.
- RODÉS, Luis, *El Firmamento*. Barcelona 1927.
- SAGRISTÀ, Emili, *Elementos de Astronomía: la Tierra*. Palma 1944.
- DIRECCIÓN GENERAL DEL INSTITUTO GEOGRÁFICO Y CATASTRAL, *Anuario del observatorio astronómico de Madrid para 1946*. Madrid, 1945

